

»NOVI« IDEOLOŠKI KONCEPTI

- ❖ konzervativne stranke so za ohranjanje starega režima(nacionalizem)
- ❖ liberalne stranke v precepu, ker so že dosegli svoje: alibi še nadaljevali ali pa bi zagovarjali to kar so dosegli
- ❖ nacionalne ideje začnejo uporabljat konzervativne stranke(da bi prišli nazaj na oblast)
- ❖ socialni darwinizem=geografski determinizem(da je odvisno v katerem okolju si za razvoj), eni močnejši kot drugi
- ❖ skrajne oblike nacionalizma(nadčlovek)
- ❖ rasizem
- ❖ antisemitizem
- ❖ iracionalna filozofija(Nietzche, Loche in G.D. Annuncio)
- ❖ 2/2 19 stol.se delavsko gibanje razcepi(marxizem+anarhizem)
- ❖ SD v Nemčiji=1. postavijo temelje socialdemokraciji(marxizem-preoblikovat zasebno lastnino)
- ❖ so za revolucijo, vendar delujejo z reformami-so vzor drugim državam
- ❖ v času 2 internacionale v Parizu je vodilna nemška stranka, ki izključi anarhiste

- ❖ Avgust Bebel□naivno, razvoj gre itq naprej in samo bo prišlo do tega, da se bo uresničila socialistična družba
- ❖ Bernstein□samo s parlamentarnim bojem je mogoče priti v socializem-z reformami(revizionizem)
- ❖ Rose Luxemburg□vodja _____, takojšnjo akcijo in revolucijo, generalna ustava
- ❖ Lenin□vodja bolševikov

TAAFFEJEVO OBDOBJE(1879-93)

- državnozbornske volitve 1879 so oslabile najmočnejšo nemško stranko
- oblast prevzame grof Eduard Taaffe
- drobtinčasta politika
- cilj:politika uravnotežene sredine, sporazuma in sprave, ki naj bi posredovala nad in med strankami
- opira se na koalicio slovenskih nacionalnih strank(pol+češ klub)+nemških katoliških konservativcev(Hohenwartov klub..Slovenci)
- železni obroč=tako so jih imenovali nasprotniki

ZAOSTROVANJE NACIONALNIH NASPROTIJ

- Taaffejeva politika naleti na odpor Nemcev
- jezikovne koncesije ki so jih zaradi podpore vladi dobili Čehi so zelo zaostrole nemško-češka nasprotja
- hitro je napredoval skrajni nemški nacionalizem□na Češkem, kjer je Nemška manjšina občutila to
- zaradi nezadovoljstva nad mlačno nacionalno politiko nemške liberalne stranke, del Nemcev zahteva, naj avstrijsko in ogrsko polovico povezuje le vladar(personalna unija), Avstrija pa naj se preobrazi v Nemško državo
- zahteva se hitro širi
- zaradi vse večjega nemškega nacionalizma nemška nacionalna stranka razpade
- vsenemška stranka (Georg von Schonerer) si prizadeva za priključitev Avstrije k Nemčiji

- na Češkem so se zmerni staročehi umikali radikalnim mladočehom=z Nemci ne more biti sporazuma
- Taaffe leta 1890 doseže, da so staročehi in nemški liberalci dosegli kompromis o jezikovnem vprašanju na Češkem, vendar sporazum ne zaživi!!
- staročehi na volitvah izgubijo podporo, mladočehi pa dobijo večino

ZUNANJA POLITIKA

- ukrepi Taaffejeve vlade odpravijo prednostni položaj Nemcev v Avstriji + na zunajpolitičnem nivoju pa se je Avstrija tesneje povezovala z nemškim rajhom
- 1879 tajna pogodba Avstro-Ogrske z Nemčijo
- 1882 se pridruži še Italija
- trojna zveza je monarhiji zavarovala hrbet
- italijanska iredenta izgubi podporo, napetost med državama pa popusti
- odnosi z Rusijo se izboljšajo
- 1881 AO+Rusija=sporazum da ne bo nasprotovala združitvi Romunije in Bolgarije(če bo do tega pršl)
- Rusija pa privoli v aneksijo BIH
- po tajni pogodbi s srbskim knezom je Srbija postala avstrijski protektorat
- okrepi se avstrijski vpliv v Rom.+Bol.,vpliv Rusije pa se zmanjša

SOCIALNA NASPROTJA

- izdajo več ukrepov, ki bi izboljšali položaj kmetov in obrtnikov
- noveli o obrtnem zakonu(1883,4)=razmerje med obrtjo in industrijo v korist malemu obrtniku
- delavski red(1885)=zaščita delavcev in uvede 11ur delavnik, prepove otroško delo, omeji dela mladoletnih na lažja opravila, prepove nočno delo žensk
- vlada začne sprejemati zakonodajo o zavarovanju..nezgodnem in bolezenskem
- izboljša položaj delavcev, ne reši pa tega, da je volilni sistem še vedno izključeval ljudske množice

TAAFFEJEV PADEC

- koalicijski partnerji nezadovoljni z dobljenimi podpore več
- katoliški konservativci so pričakovali odpravo proticerkvenih zakonov(nč ni blo)
- Poljaki in Čehi v zameno za podporo zahtevajo vedno večje nacionalne koncesije
- nacionalna nasprotja med Poljaki in Rutenci in med Nemci in Čehi
- Taaffe opusti politiko majhnih korakov in se odloči za demokratizacijo volilnega sistema
- pričakujejo da se bo zaradi splošne volilne pravice monarhija politično okrepila(premešanje)
- predlog ki je uvajal splošno volilno pravico za polnoletne moške državljane ni dobil podpore
- 1893 Taaffe odstopi=konec 15letne stabilnosti
- začne se burno politično obdobje(celjsko gimnazijsko vprašanje, ko pade vlada kneza Windschgraetza

GOSPODARSKI RAZVOJ NA SLOVENSKEM

- ❖ 1. maj 1873 na Dunaju svetovna gospodarska razstava-HM hoče pokazati da jo razvoj ni obšel
- ❖ le nekaj dni po odprtju, pride do poloma, propada mnogih bank in delniških družb-gospodarski razvoj ni bil realen
- ❖ kriza zavzame avstrijska industrijsko razvita območja, na naše kraje skoraj ne vpliva

AGRARNO VPRAŠANJE

- ❖ težave zaradi,izvajanja zemljiške odveze(zadolženi kmetje), prepočasne modernizacije kmetijstva, padca cen zaradi konkurence, propadanje kmečke obrti in prevoznitstva....
- ❖ zlasti manjši kmetje so propadli,veliko kmetij prodali na dražbah(400 na leto)
- ❖ etnična struktura se močno spremeni, upad kmečkega prebivalstva
- ❖ krizo omejijo z posojilnicami(krediti)□Miha Vojšek
- ❖ v Celju ustanovijo Zvezo slovenskih posojilnic
- ❖ Janez E. Krek vzpostavi mrežo kreditnih in drugih zadrug

INDUSTRIJA IN OBRT

- ❖ med krizo propadla podjetja so si v 80ih letih 19stol.s pomočjo tujega kapitala opomogla in začela posodabljati+širiti proizvodnjo
- ❖ razcvet rudarstva železarstva in lesne industrije, gradbeništvo, papirna ind. in usnjarstvo
- ❖ prihaja do koncentracije kapitala
- ❖ železniški obrati na Kranjskem se povežejo v KID, kasneje se povežejo še s Trstom , kjer zgradijo prvo visoko peč
- ❖ 1873 ustanovljena trboveljska premogokopna družba, ki je povezovala pomembnejše rudnike(Trbovlje, Zagorje, Hrastnik, Kočevje..)
- ❖ papirnice v Vevčah, Medvodah in Goričanah so bile pod dunajskim kapitalom
- ❖ domači kapital je prevladoval v obrtni proizvodnji(gradbeniška, obutvena in oblačilna podjetja)
- ❖ pred razpadom AO je bila industrializacija intenzivna-gospodarski preobrat s tržiščem na neagrarni ravni
- ❖ propad manufaktur in posameznih obrti(fužinarstvo, steklarstvo, tovorništvo, tkalstvo..)
- ❖ izseljevanje v Z Evropo in S Ameriko

ZAOSTAJANJE SLOVENSКИH DEŽEL

- ❖ slovenske pokrajine v razmerju med prebivalci in št. podjetij še vedno zaostajale(na Kranjskem□100.00 prebivalcev+29 ind. obratov)
- ❖ industrijski razvoj ni mogel zagotoviti eksistence naraščajočemu prebivalstvu□izseljevanje v ZDA

HABSBURŠKA MONARHIJA NA PRELOMU STOLETJA

ZNAKI KRIZE

- ✓ zaradi dualističnega ustroja ni delovala kot enotna država(razvejana birokracija, policija, izmenično sestajanje komisij..bla bla bla)
- ✓ madžarski nacionalizem

MADŽARSKI NACIONALIZEM

- ✓ vpliv Stranke neodvisnosti(Kossuth), zahteva ekonomsko, politično, vojaško in zunajpolitično neodvisnost
- ✓ z Avstrijo naj bi ju povezoval le vladar(personalna unija)
- ✓ ovira v carinski zvezi z avstrijo
- ✓ ekonomski nacionalizem(bojkot avstrijskih izdelkov)
- ✓ zahteva samostojno ogrsko armado
- ✓ 1905, Cesar Madžarom zagrozi, da bo razširil volilno pravico(strah da na oblast pridejo ne nemški narodi)in pripravi do popuščanja

BEDENIJEVA KRIZA

- ✓ moč nacionalnih nasprotij v Avstriji(ustanovitev slovenskih vzporednic na nižji gim v Celju)
- ✓ 1897 ministrski predsednik Badeni razglasi jezikovne naredbe za Češko in Moravsko, so se Nemci na Češkem močno uprli
- ✓ spopadi med nemškimi+nemškimi strankami
- ✓ umaknejo naredbi
- ✓ državni zbor pa pretresa obstrukcija nemških strank

ISKANJE SPORAZUMA

- ✓ nemško obstrukcijo nadomesti uspešna češka
- ✓ absolutizem birokratskih ministrov v času vlade Ernesta von Koerberja, ki poslane skuša prepričati o posledicah nacionalnih bojev na gospodarsko in socialno življenje
- ✓ ni velikih uspehov, spet boji v parlamentu
- ✓ 1904 Koerber odstopi

VOLILNA REFORMA 1907

- ✓ uvedba splošne moške volilne pravice
- ✓ spremeni se struktura državnega zbora
- ✓ najmočnejši krščanskosocialna in socialdemokratska stranka
- ✓ vendar zglajevanje odnosov med Nemci in Čehi ni uspelo
- ✓ ideja o dualistični preobrazbi monarhije(Avstrija+Ogrska+južnoslovanska pol.tvorba)-ni bla kul

TAAFFEJEVA VLADA IN SLOVENCİ

- o po oblikovanju vlade so Slovenci postali del večine v parlamentu
- o vstop v Hohenwartov klub(3.najbolj pomemben)
- o v zameno za podporo vladi dobijo več narodno-jezikovnih koncesij□kulturni razvoj+uveljavljanje jezika

SLOVENSKE PRIDOBITVE

- o zaradi krhkosti koalizma opustijo zahteve po programu Zedinjene Slovenije in zahtevajo enakopravnost slo. jezika v šolah, uradih in javnem življenju
- o po koncu vlade so bili Slovenci narod z razvito kulturo, znanostjo in umetnostjo, razne organizacije, povsem izoblikovan jezik in strokovna terminologija
- o za deželnega predsednika Kranjske imenujejo Slovenca Andreja Winklerja
- o slovenska stranka zmagala na volitvah v Ljubljani in na deželno zborskih v kranjski deželni zbor
- o Goriško+Trst=vlada naklonjena nam, zaradi italijanske iredente
- o Slovensko politično društvo v Mariboru (omeji vpliv nemške na trge in mesta)
- o Koroška=slovenščina se uveljavlja zelo počasi (šole utrakvistične) pospešuje germanizacijo)

ELASTIKI IN RADIKALI

- o zaradi različnih stališč glede politične taktike) razcep v mladoslovenski stranki 1883
- o elastiki (Fran Štruklje)=spretno, prilagodljivo popuščanje in upoštevanje želja vlade
- o radikali (Ivan Tavčar+Hribar)=odločna nacionalna politika+nasprotovanje kompromisom z nemško stranko

KLERIKALNO-LIBERALNA TRENJA IN KONEC SLOGE

- o nasprotja, vendar navzven še vedno delujeta kot eno
- o razpadanje slogaške politike
- o zaostritev razmer 1884-za lj. škofa imenovan zagovornik radikalne katoliške prenove Jakob Missia
- o radikalen nastop tudi Antona Mahničiča („Gregorčič!!!“) naj vse javno +politično življenje uravnava verska načela
- o 1890 v Lj. ustanovili Katoliško narodno društvo, kasneje Katoliška narodna stranka
- o Kranjski liberalci se povežejo v Narodno stranko, kasneje Narodno napredno stranko

POLITIČNE STRANKE NA SLOVENSKEM

- ✓ Kranjsko, Taaffejeva vlada prizna za večinoma slovensko deželo
- ✓ Na začetku 90h let se enotna stranka razdeli na katoliški+liberalni del
- ✓ 1896 se pojavi tudi Jugoslovanska socialdemokratska stranka) JSDS

KATOLIŠKA NARODNA STRANKA(SLS)

- ✓ volivci: kmetje, katoliško meščanstvo in delavstvo
- ✓ Ivan Šušteršič, vodilni politik SLS
- ✓ zahteva da se življenje na vseh področjih uskladi z načeli katoliške vere
- ✓ program:rešitev kmečkega vprašanje, zedinjena in avtonomna Slovenija, splošna, a ne enaka volilna pravica

JANEZ E. KREK IN KRŠČANSKOSOCIALNO GIBANJE

- ✓ po objavi socialne enciklike Rerim novarum leta 1891 se krščanskosocialni nazori vse bolj uveljavljajo med mlajšo katoliško inteligenco
- ✓ v navzven enotnem katoliškem taboru se oblikuje skupina krščanskosocialno usmerjenih politikov(KREK)
- ✓ prepričanje da nesreča med kmeti, delavci in obrtniki izvira iz kapitalizma(izginotje krščanske ljubezni+pravičnosti)
- ✓ propadanje kmetov skuša preprečiti z ustanavljanjem posojilnic+zadruge, ki so od kmetov kupovale izdelke
- ✓ kmetje dobijo obresti za svoje prihranke in posojila z nizko obrestno mero
- ✓ do leta 1910, 560 zadruge, ki so povezane v Zadružno zvezo
- ✓ prispevajo k omilitvi agrarne krize+izboljšanje socialnega in gospodarskega položaja
- ✓ izboljšanje položaja delavcev□prva politična in izobraževalna delavska društva+ list Glasnik
- ✓ 1897 združi katoliška delavska društva v Slovensko krščanskosocialno delavsko zvezo+ organizira sindikalne organizacije
- ✓ 1909 jih poveže v Jugoslovansko strokovno zvezo

LIBERALNA NARODNONAPREDNA STRANKA(NNS)

- ✓ volivci: bogato meščanstvo, izobraženci, veliki kmetje
- ✓ program: zedinjena Slovenija, liberalizacija gospodarstva, zavzemanje za splošno volilno pravico(ženske)
- ✓ predstavniki Ivan Tavčar(stranka je meščanska), struja mladih, ki je za kulturno +gosp. osamosvojitve kmeta in delavca od nemškega kapitala
- ✓ ustanovijo Narodno delavsko organizacijo(NDO),1907 v Trstu

JSDS(1896)

- ✓ volivci:delavci
- ✓ program: zrušitev kapitalizma+zgraditev pravičnejšega družbenega reda, 8-urni delavnik, zvišanje mezd+demokratizacija političnega življenja, prepoved dela za otrok mlajše od 14 let, ustanavljanje sindikatov in delavskih zadružnih trgovin
- ✓ za težave kmeta nimajo posluha
- ✓ vpliv na: Primorske, Kranjskem, Štajerskem, v Zasavju in območju Celja

REGIONALNE RAZLIKE

- ✓ po razbitju slogaške politike na Goriškem, liberalci(Gabršček in Tuma) ustanovijo Narodno napredno stranko za Goriško
- ✓ društvo sloga prevzame ime Slovenska ljudska stranka za Goriško
- ✓ v Celju ustanovijo Nacionalno stranko za Štajersko
- ✓ 1907 Anton Korošec ustanovi v Mariboru Slovensko kmečko zvezo
- ✓ na Koroškem-Katoliško politično in gospodarsko združenje za Slovence
- ✓ v Trstu pa liberalnopolitično društvo Edinost
- ✓ na Kranjskem, spodnjem Štajerskem in koroškem prevladuje SLS

